

RECENZE

Ondřej Jan – Mrázek Josef – Kunz Oto. *Základy mezinárodního práva veřejného*. Praha: C. H. Beck, 2023, 293 s.

V roce 2018 vydalo nakladatelství C. H. Beck v edici Beckova skripta publikaci určenou pro výuku mezinárodního práva s prostým názvem *Základy mezinárodního práva veřejného*.¹ V roce 2023 bylo uvedeno na trh její druhé vydání. Již z toho lze soudit, že kniha byla odbornou veřejností dobře přijata a vydobyla si své místo mezi zavedenými učebními texty. Jako taková si nyní zaslouhuje, aby byla s těmito texty srovnána a podrobena hodnocení. Platí to tím spíše, že první vydání knihy se vlastní odborné recenze nedočkalo.

Hlavními autory publikace jsou *Jan Ondřej*, profesor mezinárodního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, a *Josef Mrázek*, vědecký pracovník Ústavu státu a práva AV ČR, jakož i dlouholetý pedagog působící na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni. Ke vzniku publikace přispěl jednou kapitolou také *Oto Kunz*, jenž na poslední jmenované fakultě vede katedru mezinárodního práva. Takto složený kolektiv autorů se zdá být zárukou dobré odborné kvality recenzované knihy i jejího vhodného využití jako učebního materiálu určeného studentům a studentkám tuzemských právnických fakult. U *Jana Ondřeje* navíc nejde o první učební text, na kterém se autorsky podílel, a má tedy s tímto žánrem dostatek zkušeností.²

Recenzovaná publikace je koncipována jako obecná příručka ke studiu mezinárodního práva. To potvrzuje i nakladatel, jenž v anotaci k jejímu prvnímu vydání uvádí, že kniha má být „uceleným kurzem mezinárodního práva veřejného, jak je vyučováno na právnických fakultách v České republice“. Druhé vydání nemění nic na tomto základním směřování publikace. Změny jsou minimální a zaměřují se na aktualizaci díla vzhledem k současné mezinárodní situaci, zejména agresí Ruské federace vůči Ukrajině a reakcím států i mezinárodních organizací na tento čin. Na přibližně 270 stranách formátu A5 kniha tematizuje devatenáct reprezentativních okruhů týkajících se mezinárodního práva. Obsahuje vysvětlení základních kategorií a pojmů (prameny, subjekty, odpovědnost aj.) i vybraných oblastí mezinárodního práva (např. ochrana lidských práv či ochrana životního prostředí). Zvýšenou pozornost věnují autoři otázkám použití ozbrojené síly, situacím ozbrojených konfliktů a možnostem pokojného řešení mezinárodních sporů.

Co do své struktury a obsahu tak recenzovaný text zastává spíše konzervativní postoj a příliš se neliší od učebnic mezinárodního práva, které jsou již dostupné na českém trhu. Je přitom nutné podotknout, že pokud jde o volbu učebního materiálu, mají studující tuzemských právnických fakult opravdu z čeho vybírat. Kromě klasické učebnice *Miroslava Potočného*, nyní průběžně aktualizované *Janem Ondřejem*,³ můžeme poukázat na další,

¹ ONDŘEJ, J. – MRÁZEK, J. – KUNZ, O. *Základy mezinárodního práva veřejného*. Praha: C. H. Beck, 2018.

² Viz např. ONDŘEJ, J. *Právní režimy mezinárodních prostorů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ONDŘEJ, J. *Právní režimy mořských oblastí. Srovnání s kosmem a Antarktidou*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

³ POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. Učebnice byla poprvé vydána v roce 1973.

starší i novější, tituly z per českých internacionalistů. Jedná se zejména o výklad obecné části mezinárodního práva od *Jiřího Malenovského*,⁴ učebnici mezinárodního práva od „pražských“ autorů *Čestmíra Čepelky a Pavla Šturmy*⁵ či učebnici vzešlou ze spolupráce *Vladislava Davida a Pavla Sladkého* na půdě olomoucké právnické fakulty.⁶ K nim můžeme přidat ještě učební texty zahraničních autorů, které byly přeloženy do českého jazyka, jako jsou díla rakouského internacionalisty *Ignaze Seidl-Hohenveldern*, rodáka ze Šumperku,⁷ nebo slovinského profesora mezinárodního práva *Danila Türka*.⁸

Tento úctyhodný počet studijních materiálů jistě představuje výhodu pro posluchače a posluchačky českých právnických fakult. Ve vztahu k recenzované knize však vyvolává podstatnou otázku. V čem se tato kniha liší od učebnic mezinárodního práva, které jí předcházely? V jakých případech a z jakého důvodu by se zájemci o studium mezinárodního práva měli uchýlit právě k recenzované knize, a nikoliv jiné? Navzdory pluralitě učebnic je totiž zřejmé, že mezinárodní právo je jen jedno. Jinými slovy, v každém okamžiku existuje jen jeden soubor norem tvořících systém mezinárodního práva veřejného. To samozřejmě neznamená, že v rámci nauky panuje naprostá shoda na jeho základních pojmech a neobjevují se spory ohledně výkladu jednotlivých norem. Tyto rozdíly a názorové střety se však v knize, která je svým obsahem a rozsahem koncipována jako základní učební materiál, projevují jen v nepatrné míře. Učební texty nutí své autory, aby vlastní postoje k mezinárodnímu právu potlačili a předložili výklad, který nekontroverzním způsobem vyjadřuje dominantní přístup. Co do způsobu podání mezinárodního práva a určení jeho norem tak učební texty bývají do značné míry zaměnitelné a je tomu tak i v případě českých (či do češtiny přeložených) učebnic uvedených výše.

V čem se naopak jednotlivé učební texty obvykle liší, je jejich rozsah a forma. Například učebnice *M. Potočného a J. Ondřeje* čítá ve svém šestém vydání více než 500 stran, a to se její obsah vztahuje pouze k tzv. zvláštní části mezinárodního práva. Učebnice autorů *Č. Čepelka a P. Šturma*, jež pojednává o tématech obecné i zvláštní části mezinárodního práva, je ještě o několik stran delší. Učebnice *V. Davida a P. Sladkého*, která rovněž zahrnuje obecnou i zvláštní část, má rozsah přibližně 500 stran. Oproti tomu recenzovaná kniha, ačkoliv zahrnuje v podstatě stejné okruhy jako posledně uvedená učebnice *V. Davida a P. Sladkého*, a je dokonce tematicky širší než učebnice *Č. Čepelky a P. Šturmy*, čítá – při obdobném rozměru stran – jen 269 stran výkladu. Jednotlivé oblasti mezinárodního práva jsou v ní podány v zestručněné a zhuštěné podobě.

Obecně platí, že stručnost textu sama o sobě nepředstavuje výhodu ani nevýhodu učebního materiálu. Skrývá však úskalí, z nichž nejnápadnější je nepřiměřené zjednodušování. Zcela se vyhnout tomuto nebezpečí se nakonec nepodařilo ani autorům recenzované publikace. Ve snaze o zkratku se na několika místech uchylují k tradičním narativům, které neodpovídají současnému stavu mezinárodního práva. Tak například považují práva obsažená v Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech za „nesamovykonatelná lidská práva“ (s. 127). Zároveň však připomínají, že na základě Opčního protokolu

4 MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.

5 ŠTURMA, P. – ČEPELKA, Č. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018.

6 DAVID, V. – SLADKÝ, P. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2022.

7 SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI, 2001.

8 TÜRK, D. *Základy mezinárodního práva*. Praha: Právnická fakulta UK, 2011.

k uvedenému Paktu, který byl státům otevřen k podpisu v roce 2009, se jednotlivci mohou obracet na Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva a namítat, že smluvní stát „porušil jejich práva obsažená v Paktu“ (s. 129). To by ale nebylo pojmově možné, pokud by tato práva nebyla alespoň v určitých aspektech považována za samovykonatelná (*self-executing*). Ostatně sám Výbor se ve svých obecných komentářích několikrát ohradil proti „apriornímu předpokladu“, že práva zaručená Paktem nejsou samovykonatelná.⁹ Jinak se ale autoři spíše snaží zachovat názorovou pluralitu na pojednávané otázky a jednotlivé přístupy nastínit v rámci možností, které k tomu omezený rozsah publikace skýtá. Sami přitom nevstupují do zásadní polemiky s těmito názory, ani vůči nim nestaví vlastní alternativy. I v tomto ohledu dostává kniha svému prvotnímu závazku, totiž být obecnou příručkou ke studiu mezinárodního práva.

Vysoká míra stručnosti nicméně volá po určitém způsobu užití studijního materiálu a zároveň vylučuje jiné. Strohá vysvětlení, úsporné formulace, omezené odkazy na judikaturu mezinárodních soudů či relevantní mezinárodní praxi, to vše může činit recenzovanou knihu obtížně přístupnou pro ty, kdo ke studiu mezinárodního práva přistupují bez náležitého odborného vedení, ať už jako samouci nebo studující právnických fakult bez účasti na prezenční výuce. Těmto potenciálním čtenářům není recenzovaná kniha určena. Jak napovídá název edice, v níž byla publikována, nejde totiž v pravém smyslu o učebnici coby autonomní studijní text, nýbrž o skripta. Ta jsou jako taková určena především zájemcům, kteří studují mezinárodní právo pod odborným dohledem nebo již o něm nabyli vědění, které potřebují dále utřídit, případně ověřit jeho správnost. Z toho vyplývá, že recenzovaná kniha představuje vhodný studijní materiál zejména pro posluchače a posluchačky právnických fakult, kteří se pravidelně účastní výuky, avšak potřebují pomůcku, která jim umožní nabyté znalosti sjednotit a utřídit (například pro účely zkoušky). Kniha je také vhodná pro zástupce právní praxe, ať už jde o poradce, advokáty nebo soudce, kteří mezinárodní právo dříve studovali a nyní potřebují své znalosti „oživit“. Stává se užitečným pomocníkem pro opětovné získání orientace v problematice mezinárodního práva, vyhledání potřebné informace či ověření správnosti vlastního přesvědčení. Úplnost, stručnost a hutnost výkladu, který recenzovaná kniha předkládá, se v těchto případech stávají výhodou.

Jaroslav Větrovský*

⁹ Viz např. Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva. *General Comment No. 9: The Domestic Application of the Covenant*, 3. 12. 1998, E/C.12/1998/24, bod 11.

* Mgr. Jaroslav Větrovský, Ph.D., katedra mezinárodního práva Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni. Email: vetrovsj@kmp.zcu.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2437-2960>.